10 Απριλίου 2026

Νεομάρτυς και Ιερομάρτυς Γρηγόριος Ε΄, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (†1821) Αγιορείτης Άγιος Μνήμη 10 Απριλίου

Ορθοδοξία και Ορθοπραξία / Συναξαριακές Μορφές

Μαρτύρησε στην Κωνσταντινούπολη
στις 10 Απριλίου 1821. Κυριακή του Πάσχα.

Α. Γέννηση – ανατροφή

Ο διαπρεπής αυτός Οικουμενικός Πατριάρχης ΚΠόλεως γεννήθηκε στην Δημητσάνα Αρκαδίας το 1745 από πτωχούς γονείς. Ο πατέρας του ονομαζόταν Ιωάννης Αγγελόπουλος και η μητέρα του Ασημίνα (το γένος Παναγιωτόπουλου). Βαφτίστηκε και πήρε το όνομα Γεώργιος. Είχε έναν αδελφό και δύο αδελφές. Το μικρό αυτό τσοπανόπουλο έμαθε τα πρώτα γράμματα στην Δημητσάνα, στη Σχολή που λειτουργούσε εκεί από το 1764 από τον θείο του και ανάδοχό του ιερομόναχο Μελέτιο και τον ιερομόναχο Αθανάσιο Ρουσόπουλο.

Β. Σπουδές

Το 1765 (σε ηλικία 20 ετών) φτάνει στην Αθήνα και μαθητεύει κοντά στον μεγάλο δάσκαλο Δημήτριο Βόδα. Το 1767 από την Αθήνα πηγαίνει στην Σμύρνη, όπου ήταν Εκκλησιάρχης και δίδασκε στην Ευαγγελική Σχολή ο θείος του Μελέτιος. Εκεί φοιτούσε, αλλά και εργαζόταν ως... καντηλανάφτης! Το 1770, μετά την αποτυχία του κινήματος του Ορλώφ, προσφυγικό κύμα από την Πελοπόννησο φτάνει στην Σμύρνη. Ο νεαρός Γρηγόριος παίζει σημαντικό ρόλο για το άσυλο και την τύχη των κατατρεγμένων και η ψυχή του σημαδεύεται βαθιά.

Αναφέρεται πως το 1772 (27 ετών) συνέχισε τις σπουδές του στην Πάτμο. Εκεί παρακολούθησε μαθήματα φιλοσοφικής κοντά στον Δανιήλ Κεραμέα. Από εκεί μεταβαίνει σε Μονή των Στροφάδων, όπου έμεινε μεν λίγο καιρό, αλλά πρόλαβε να καρεί μοναχός με το νέο όνομα Γρηγόριος. Η ασκητική του ζωή και η επιρροή της Ι. Μ. Φιλοσόφου στην πατρίδα του τον είχαν σημαδέψει. Επιστρέφει λοιπόν στην

Πάτμο.

Γ. Οι χειροτονίες του

Το 1775 (30 ετών) καλείται από τον Μητροπολίτη Σμύρνης Προκόπιο (που καταγόταν από την Μεσσήνη) και χειροτονείται διάκονος. Η υπερβολική αγάπη του Μητροπολίτη τον αναδεικνύει σύντομα σε Αρχιδιάκονο. Την εποχή αυτή μετέφρασε και εξέδωσε με δαπάνη του λογίου Σμυρναίου Ιω. Πιττακού τους «περί Ιερωσύνης λόγους» του Ιωάννη Χρυσοστόμου. Αργότερα χειρονήθηκε και Πρεσβύτερος και έκανε χρέη Πρωτοσυγγέλου. Το διάστημα αυτό μετέβη και στην ιδιαίτερη πατρίδα του Δημητσάνα, όπου δώρισε 1500 γρόσια για να κτισθούν δωμάτια για στέγαση των απόρων σπουδαστών της σχολής της .

Το 1785 ο Μητροπολίτης Προκόπιος εκλέγεται Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως και στις 19/8/1985 ο Γρηγόριος χειροτονείται Μητροπολίτης Σμύρνης σε ηλικία 40 ετών, μετά από απαίτηση των Σμυρναίων! Κατά την εγκατάστασή του έτυχε μεγάλης υποδοχής. Η θητεία του αυτή διήρκεσε 12 έτη. Η ποιμαντική του δράση πήρε και πρακτική μορφή.

Βοήθησε σημαντικά για την ίδρυση ναών και σχολείων. Παρείχε με πολλούς τρόπους προστασία σε άπορους μαθητές και στην ανακούφιση του κλήρου από την φορολογία των Τούρκων. Στο τέλος της θητείας του συμβαίνει στη Σμύρνη η μεγάλη σφαγή με το όνομα «ρεμπελιό της Σμύρνης».Τότε ήταν συνοδικός στο Πατριαρχείο και μαθαίνοντας το φοβερό γεγονός σπεύδει κοντά στο ποίμνιό του για να εκπληρώσει το πνευματικό του χρέος. Εκεί τον βρίσκει η είδηση της εκλογής του σε... Πατριάρχη στις 19-4-1797!!!!

Δ. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως

Τον Απρίλιο του 1797 (52 ετών) μεταβαίνει στην Πόλη κατηφής και γεμάτος πίκρα, αλλά αποφασισμένος να στηρίξει μέχρι θανάτου το δούλο γένος. Ενθρονίζεται στις 9 Μαΐου 1797. Ιδιαίτερο ζήλο επέδειξε για την παιδεία του Γένους. Ανακαίνισε τα κτίρια του πατριαρχείου (θεωρούσε απαράδεκτη την στέγαση του Οικουμενικού Πατριάρχη σε μισθωτό ιδιωτικό σπίτι) και ίδρυσε μεγάλο τυπογραφείο.

Για τις εργασίες της Πατριαρχικής Συνόδου καθιέρωσε τακτικές ημέρες συνεδριάσεων, καθόρισε τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των συνοδικών αρχιερέων – ένα είδος καταστατικού χάρτη – ρύθμισε τα προβλήματα των εμπερίστατων αρχιερέων (των μανζήληδων), δεν επέτρεπε την χειροτονία απαίδευτων ή ανήλικων ή μη εχόντων την «έξωθεν καλήν μαρτυρίαν» ιερέων. Ήταν αντίθετος με την χειροτονία αρχιερέων εκ του εγγάμου βίου, λόγω της δύσκολης εποχής του γένους. Εξέδωσε πολλά συγγράμματα, ανάμεσά τους περιλαμβάνεται και η «Κιβωτός της Ελληνικής Γλώσσης».

Στις 17 Δεκεμβρίου 1798 η Πύλη επέτυχε την καθαίρεσή του, διότι θεωρήθηκε... ανίκανος για την διατήρηση της υποταγής στον τούρκικο ζυγό των Ορθοδόξων λαών της Βαλκανικής! Εξορίζεται λοιπόν στο Άγιο Όρος. Εκεί έγινε δάσκαλος, σύμβουλος και διαιτητής των μοναχών.

Ε . Δεύτερη και τρίτη Πατριαρχία

Ανακαλείται στο θρόνο από τον Σουλτάνο Σελήμ στις 23 Σεπτεμβρίου 1806. Κατά την διάρκεια της δεύτερης Πατριαρχίας του συνέχιζε το προηγούμενο έργο του. Μάλιστα «η περί παιδείας» εγκύκλιός του έφερε συγκίνηση σε όλο το γένος. Τέθηκε μάλιστα το 1808 επικεφαλής του εράνου για την ανίδρυση και πάλι του Παναγίου Τάφου στα Ιεροσόλυμα, που αποτεφρώθηκε.

Μετά τον θάνατο του Σελήμ, ο νέος Σουλτάνος νεαρός Μαχμούτ τον απέλασε και πάλι στις 10 Σεπτεμβρίου του 1808. Πήγε σαν εξόριστος στην Πριγκηπόνησο, όπου ασχολήθηκε με διάφορες μελέτες. Κατόπιν έφτασε στο Άγιο Όρος όπου έγινε πάλι πνευματικός οδηγός των μοναχών, αλλά και πολλών λογίων.

Στις 14 Δεκεμβρίου του 1818 (μετά δηλαδή από 10 χρόνια) εκλήθη και πάλι στον Πατριαρχικό θρόνο. Σε αυτή τη θητεία ίδρυσε το «κιβώτιο του ελέους», αναδιοργάνωσε το Πατριαρχικό τυπογραφείο και μερίμνησε για την ανόρθωση της παιδείας, η οποία έχανε το κέντρο βάρους της και απέκλινε στα ορθολογιστικά ρεύματα.

Αποβλέποντας στην παραδοσιακή τάξη, προσπάθησε να εισαγάγει την λιτότητα του βίου και την αυστηρότητα. Βρήκε όμως μεγάλη αντίδραση. Για την ανόρθωση των οικονομικών της Μ. Εκκλησίας διέταξε την ανανέωση των σταυροπηγιακών προνομίων. Έλυσε το δύσκολο ζήτημα του κολλυβαδικού κινήματος οριστικά. Έλαβε μέτρα για την λειτουργία των ναών, αποφάσεις για τα ληξιαρχικά βιβλία τις προικοδοσίες και αρραβώνες, διατάξεις για γάμους και διαζύγια. Απαγόρευσε την ανάμειξη των τότε λαϊκών στα εκκλησιαστικά πράγματα και των κληρικών στα πολιτικά.

Απέναντι στο Σουλτάνο κρατούσε στάση αξιοπρεπή και υπολογισμένη, ώστε να μην κάνει παρεμβάσεις στα εκκλησιαστικά η τουρκική διοίκηση.

ΣΤ. Η στάση του στην Ελληνική Επανάσταση

Οι δοκιμασίες του 1770 και του 1797 με τις οποίες έζησε τις θηριωδίες των Τούρκων, τον έκαναν επιφυλακτικό σε βίαιη εξέγερση, διαισθανόμενος τον κίνδυνο για την Ρωμιοσύνη. Παρ’ όλα αυτά θεωρείται ότι έγινε μέλος της «Φιλικής Εταιρίας» από τον πρώην Μητροπολίτη Σερβίων και Κοζάνης Διονυσίου, ενώ ο Αρχιεπ. Αθηνών Χρυσόστομος Παπαδόπουλος έχει άλλη γνώμη. Τις προετοιμασίες του αγώνα τις γνώριζε, αφού βοηθούσε τους Φιλικούς οικονομικά, αλλά δεν είχε πεισθεί ότι είχε έλθει το πλήρωμα του χρόνου.

Πιεζόμενος από τους κρατούντες Τούρκους «κατεδίκασε» με κείμενο την επανάσταση, ώστε να δείξει σ’ αυτούς ότι δεν είχε ως Πατριαρχείο ανάμειξη, αλλά γνώριζε ότι δεν επηρέαζε τις καρδιές των επαναστατών καθόλου.

Η σύλληψη και φυλάκιση του Μητροπολίτη Εφέσσου Διονυσίου, η αποκεφάλιση

όλων των πλουσίων Ρωμιών στην Κωνσταντινούπολη, η φυλάκιση την τρίτη εβδομάδα των νηστειών του 1821 των συνοδικών αρχιερέων Νικομηδείας Αθανασίου, Δέρκων Γρηγορίου και Αγχιάλου Ευγενίου, η αποκεφάλιση το πρωί της Μ. Δευτέρας (2 Απριλίου) του μεγάλου διερμηνέα Μιχάλη Μουρούζη, ο σφαγιασμός των επισήμων της Κωνσταντινούπολης που καταγόντουσαν από την Πελοπόννησο δεν δημιούργησαν πανικό στον Πατριάρχη!!! Σαν έτοιμος από καιρό αρνήθηκε να δραπετεύσει από ασφαλή δρόμο την Μεγάλη Εβδομάδα αποφασισμένος να ιερουργήσει το Πάσχα ….

Ζ. Το Πασχάλιο Μαρτύριο

Την ημέρα του Πάσχα, πηγαίνοντας να ιερουργήσει είπε στους Αρχιερείς και Πρεσβυτέρους: «ίωμεν επί το θυσιαστήριον». Η πασχαλιάτικη Θ. Λειτουργία τελείωσε και στις 10 το πρωί – ήταν 10 Απριλίου 1821 – συνελήφθη από τους Τούρκους. Οι δήμιοι τον οδήγησαν με μικρό καράβι στις φυλακές, όπου τον υπέβαλαν σε φρικτά βασανιστήρια … Μάλιστα τον πίεζαν να δεχθεί τον εξισλαμισμό του για να … σωθεί! Ο Γρηγόριος τους απάντησε κατηγορηματικά: «εις μάτην κοπιάζετε. Ο Πατριάρχης των Χριστιανών, Χριστιανός εγεννήθη, Χριστιανός θα αποθάνει».

Τις ώρες του βασανισμού του οι Τούρκοι με φιρμάνι ανάγγειλαν ψευδώς ότι ήταν εξόριστος στην Χαλκηδόνα και πίεσαν για άμεση εκλογή νέου Πατριάρχη εκ των παρόντων αρχιερέων. Όταν ο Πισιδείας Ευγένιος επευφημήθηκε στο ναό, τότε οι δήμιοι έβγαλαν τον πατριάρχη από την φυλακή. Ο Κεράτιος κόλπος γέμισε πλοία. Στην αποβάθρα του Φαναρίου ο Γρηγόριος έκλινε τον αυχένα για την αποκεφάλιση προσευχόμενος, αλλά οι δήμιοι (2.00μ.μ.) με λακτίσματα και ύβρεις τον οδήγησαν υποβασταζόμενο στην πύλη του Πατριαρχείου … Εκεί η φρίκη κατέλαβε τον λαό. Ο δήμιος κατανάλωσε μια ώρα για την κατασκευή της αγχόνης και τον απαγχόνισαν με αλαλαγμούς Τούρκων και Ιουδαίων και στεναγμούς και δάκρυα των Ρωμιών…

Τρεις ολόκληρες ημέρες το άγιο Λείψανο του Πατριάρχη αιωρούταν, φέρνοντας στο στήθος του το διάταγμα της εις θάνατον καταδίκης του. Στο διάταγμα αυτό καμία βάσιμη κατηγορία δεν γράφτηκε, απλά η Πύλη θεωρούσε ότι είχε ενδείξεις για την «προδοσία»…

Ο Πατριάρχης Ευγένιος μάταια προσπάθησε να εξαγοράσει το άγιο λείψανο και να το θάψει. Στις 13 Απριλίου όμως 20-μελής αντιπροσωπεία Εβραίων το αγόρασε με 800 γρόσια και το παρέδωσε στον Εβραϊκό όχλο… Η σατανική πομπή έφτασε μέχρι τον Κεράτιο κόλπο, όπου προσδέσανε πολλούς λίθους μέχρι να το βυθίσουν!!!

Παρά την πρόθεσή τους όμως, ο Ρωμιός πλοίαρχος Μαρίνος Σκλάβος από την Κεφαλονιά με το πλοίο «ο άγιος Νικόλαος» υπό Ρωσική σημαία, στο Γαλατά αναγνώρισε το λείψανο που δεν… βυθιζόταν και το πήγε στην Οδησσό, όπου και ετάφη μεγαλοπρεπώς. Επικήδειο εκφώνησε ο γνωστός αρχιμ. Κωνσταντίνος Οικονόμος ο εξ οικονόμων.

Η. Η λάρνακα και η αγιότητά του

Το 1871, με την επέτειο της πεντηκονταετηρίδας του αγώνα για την ανεξαρτησία

της χώρας μας, μετεφέρθη το άγιο λείψανο από την Οδησσό στην Αθήνα, και με τιμές αποτέθηκε στο ναΐσκο του αγίου Ελευθερίου. Το επόμενο έτος μάλιστα τοποθετήθηκε σε ειδική λάρνακα στο Ι. Ν. της Μητροπόλεως.

Στις 10-4-1921 (εκατό χρόνια από το μαρτύριό του) αναγνωρίσθηκε ως Άγιος και Ιερομάρτυρας από σύνοδο 25 αρχιερέων.

Ακολουθία συντάχθηκε στην Ζάκυνθο από τον Ιερομόναχο Νικόλαο Κοκκίνη το 1822, μετέπειτα Μητροπολίτη Ζακύνθου (1838-1867). Το 1853 εκδόθηκε «Βίος και πολιτεία» του. Το 1871 διασκευάστηκε η ακολουθία του από τον Αρχιμ. Αβέρκιο Λ. Λαμπίρη. Το 1968 κυκλοφόρησε δεύτερη ακολουθία, που ποιήθηκε από το μοναχό Γεράσιμο Μικραγιαναννίτη με επιμέλεια του Πρωτοπρεσβύτερου Αιδ. Ευάγγελου Μπονώρη.

Πηγές:.**oodegr**.com – agioritikesmnimes.blogspot.gr